

The unificationist rationality of Imam Khomeini(may God have mercy on him) in the international relations of Muslim countries

Zahra afrasyabi ^{*1} | Mahmoud Akbari ^{2*}

Research Paper

Received:
28 June 2024
Revised:
22 August 2024
Accepted:
19 October 2024
Published:
20 November 2024
P.P: 85-106

ISSN: 2783-1914
E-ISSN: 2783-1450

Abstract

The issue of unity in the Islamic world has been one of the most important concerns of Muslim political rulers since the beginning of Islamic history, which has gone astray due to the bellicose and militant approach of some leaders and has in practice set the stage for tense international relations in the Islamic world. Imam Khomeini (may God bless him and grant him peace) as one of the most important and influential popular leaders of the Islamic world, used for the first time the beautiful interpretation of Yad Wahdeh for the unity of Muslims. The main question of the current research is, on what basis is the unity of the Islamic world based on rationality realized in the thought of Imam Khomeini (may God have mercy on him)? The collection of data is through the review of numerous books and articles on the topic of unity, and with a qualitative method and a descriptive-analytical approach in the practical life of Imam Khomeini (may God bless him and grant him peace), the foundations of unity in his view are determined. Based on this, the most important findings and components extracted from the thought of Imam Khomeini (may God have mercy on him) is the fight against oppression and the negation of arrogance without prejudice to ethnicity and nationality. In the rational view of Imam Khomeini (may God have mercy on him), the basis of unity It's not just about the countries being Muslim, it's about having aligned political relations in rejecting colonialism and defending the oppressed. On the other hand, the necessity of re-reading and rethinking the existing situation of Iran in the international relations of governments is important, because the rationality of the Islamic Revolution competes with the rationalities that benefit from the many-year-old heritage of the West. Modeling unity in one of the foundations of Western thought will not be fruitful except to fuel differences and create division.

Keywords: Anti-colonialism, anti-tyranny, rationality, divergence, unity.

1. Doctoral student in the field of education, majoring in educational management, Faculty of Social and Cultural Sciences, Imam Hossein University, Tehran, Level 3 student of Islamic Theology, Al-Zahra Community, Qom, Iran. afrasyabi.1362@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Ayatollah Azami Borujerdi, Borujerd, Iran.

Cite this Paper: afrasyabi, Z & Akbari (2024). The unificationist rationality of Imam Khomeini(may God have mercy on him) in the international relations of Muslim countries. *State Studies of Contemporary Iran*, 3(9), 85–106.

Publisher: Imam Hussein University

 Authors

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تبیین عقلانیت وحدت‌گرا امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در روابط

بین‌الملل کشورهای مسلمان

زهرا افراسیابی* | محمود اکبری^۲

۳

دوره نهم
پاییز ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰

صص: ۱۰۶-۸۵

شاپا چاپی: ۱۹۱۴-۲۷۸۳
الکترونیکی: ۱۴۵۰-۲۷۸۳

چکیده

مسئله وحدت در جهان اسلام از مهم‌ترین دغدغه‌های حاکمان سیاسی مسلمانان از ابتدای تاریخ اسلام بوده است که در طول تاریخ، به‌خاطر رهیافت جنگ‌طلب و ستیزه‌جوی برخی رهبران به بیراهه رفته و در عمل زمینه روابط متشنج بین‌المللی در جهان اسلام را رقم زده است. امام خمینی (رحمه‌الله علیه) به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین رهبران مردمی جهان اسلام برای اولین بار از تعبیر زیبایی‌یاد واحد برای وحدت مسلمانان استفاده کرد. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که وحدت جهان اسلام مبتنی بر عقلانیت، در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) بر چه مبنایی تحقیق‌یافته است؟ جمع‌آوری داده‌ها از طریق بررسی کتاب‌ها و مقالات متعدد با موضوع وحدت بوده و با روش کیفی و رویکرد توصیفی - تحلیلی در سیره عملی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) مبنای وحدت در دیدگاه ایشان را مشخص می‌کند. براین اساس مهم‌ترین یافته‌ها و مؤلفه‌های مستخرج از اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) مبارزه با ظلم و نفی استکبار بدون تعصب به قومیت و ملیت است و اثبات می‌شود در دیدگاه عقلانی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) مبنای وحدت، صرف مسلمان بودن کشورها نیست؛ بلکه داشتن روابط سیاسی همسو در نفی استعمار و دفاع از مظلوم است. ازطرفی ضرورت بازخوانی و بازاندیشی وضعیت موجود ایران در روابط بین‌الملل دولت‌ها حائز اهمیت است چرا که عقلانیت انقلاب اسلامی با عقلانیت‌هایی رقابت می‌کند که از تراش چند ساله غرب بهره می‌برند. الگوپذیری در وحدت از مبنای اندیشه غربی به‌جز دامن‌زدن به اختلافات و ایجاد تفرقه ثمره‌ای نخواهد داشت. کلیدواژه‌ها: استعمارستیزی، روابط سیاسی، ظلم‌ستیزی، عقلانیت، وحدت.

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری رشته تعلیم و تربیت، گرایش مدیریت آموزشی، دانشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، طبله سطح ۳ کلام اسلامی، جامعه الزهرا (س) قم، ایران.

afrasyabi.1362@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، آیت الله العظمی بروجردی، بروجرد، ایران.

استناد: افراسیابی، زهرا و اکبری، محمود (۱۴۰۳). تبیین عقلانیت وحدت‌گرا امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در روابط بین‌الملل

کشورهای مسلمان، دولت پژوهی ایران معاصر، ۳(۹)، ۱۰۶-۸۵

DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27831914.1403.10.3.4.5>

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) نویسندگان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

در نظام کنونی ایران و سایر کشورهای مسلمان، تأکید بر وحدت در جهان اسلام همچنان مورد بحث در تمامی کنفرانس‌ها و همایش‌های دولت‌هاست. ولی حلقه مفقوده‌ای که باعث شده وحدت تمام‌عیار در جهان اسلام پدیدار نگردد عدم توجه به عقلانیت و مبناهایی است که بتواند همه دولت‌ها را اغنا کند. نظریات مبنایی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و عقلانیت، دو عنصر مغفول در فضای سیاسی، گفتمان و دیپلماسی عصر حاضر هستند. آنچه در جریان غالب سیاست، مذهب و رسانه کشور ایران همانند بسیاری از کشورهای تحت سلطه عقلانیت ابزاری حاکم است عزل عقل در ساخت نظام ارزشی و فروکاستن عقل و به تبع آن گشودن حداکثری باب احساسات و تمنیات است که منجر به ساخت کشکولی از ارزش‌ها و آرمان‌هایی شده است که فرسنگ‌ها با آرمان‌های مبنایی انقلاب اسلامی فاصله دارد احساساتی که عقلانیت مبارزه با استکبار را فراموش کرده‌اند. هر چند معنای عقل و عقلانیت را به‌زعم خود تفسیر کرده‌اند؛ ولی عقل تنها بازپچه‌ای برای اختلافات و تکثرگرایی سیاسی شده است به گونه‌ای که هر کدام خود و راهش را در مسیر عقل و عقلانیت می‌داند و دیگران را در مسیر نقل احساسی و تقلید کورکورانه می‌پندارد.

تعبیر زیبای امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از جهان اسلام به‌عنوان «ید واحده» برگرفته از روایت «ید واحده علی من سواهم» نشان از اوج اعتقاد ایشان در تشکیل امت واحد اسلامی است. امام خمینی (رحمه‌الله علیه) معتقد بود رمز پیروزی نیروی کوچک صدر اسلام بر بزرگ‌ترین دشمنان و امپراطوری‌ها وحدت کلمه و قوت ایمان بود و این قدرتی است که خواسته یا ناخواسته جهان اسلام از آن غافل مانده‌اند. همچنین امام خمینی (رحمه‌الله علیه) تأکید داشتند اگر آسیبی بر پیکره نظام اسلامی وارد می‌شود از داخل خود ملت است. ایشان هدف و برنامه اصلی انقلاب را وحدت جهان اسلام می‌دانستند و معتقد بود وحدت کلمه مسلمین در اتحاد ممالک اسلامی است که برادری در تمامی فرق باعث هم‌پیمانی دولت اسلامی در مقابل صهیونیست و اسرائیل استعمارطلب خواهد شد و مانع غارت ذخایر ملت فقیر و به‌رایگان بردن ثروت آنان، وحدت در جهان اسلام است (داستانی بیرکی، ۱۳۸۷: ۲۴) بر طبق قانون اساسی نیز نظام جمهوری اسلامی ایران بر مبنای

توحید است و هدف نهایی در آن حرکت به سمت الله است که با وحدت ملت‌های مسلمان و ائتلاف در مقابل اجانب محقق خواهد شد. (سیمبر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱)

می‌توان عمده‌ترین تفاوت حکومت دینی را از حکومت غیردینی در هدف دانست رسالت دین حق این نیست که در مورد رنگ لباس و یا نوع پوشش و فرهنگ تعیین خط‌مشی کند این تعیین خود را اقلیم‌های متفاوت و فرهنگ‌های گوناگون مشخص می‌کند؛ بلکه هدف دین بیان خطوط کلی زندگی و زیر بناهای حیات انسان، با صرف نظر از اختلاف‌های قومیتی است. (جوادی آملی، ۱۳۸۳: ۸۹)

هدف در این پژوهش پاسخ‌دادن به این سؤال اساسی است که آیا ایجاد وحدت در بین ملت‌های مسلمان، مبتنی بر نام اسلام به‌عنوان دین رسمی آن جامعه است؟ یا چگونگی اتخاذ سیاست استعمارطلب در مقابله با متجاوزان مؤثر است؟ این پژوهش با بررسی تحلیلی از منابع کتابخانه‌ای در پی اثبات این مدعاست نوعی از عقلانیت اجتماعی پشتوانه فکری مکتب امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) است که بر این اساس هر نوع حمایت از رژیم استعماری صهیونیست را به‌شدت محکوم کرده و از دایره دارالاسلام خارج می‌داند. بر همین مبنا در دیدگاه ایشان کشورهای صهیونیستی را به رسمیت شناخته‌اند روابط به‌صورت متضاد و واگرا خواهد بود ایشان بر اساس رویکرد تحلیل سیستمی، مشکلات جهان اسلام و تفرقه و پراکنندگی را همواره دفاع از سیاست سلطه‌طلب و نفی ظلم‌ستیزی می‌دانستند.

پیشینه پژوهش

مبحث وحدت جهان اسلام و اجتناب از تفرقه به ابتدای تاریخ اسلام بر می‌گردد از همان زمان که حضرت علی (علیه‌السلام) برای جلوگیری از تفرقه از حق ولایت خود چشم پوشید و در مقابل خلافت ابوبکر سکوت کرد و از تعبیر خار در چشم و استخوان در گلو استفاده کرد (نهج‌البلاغه، خطبه ۳) ایشان اوج ناراحتی خود از حکومت ناحق خلفا ولیکن اهمیت وحدت را نشان دادند. درباره وحدت کتب و تألیفات فراوانی به رشته تحریر درآمده‌اند لیکن هر کدام به بررسی دیدگاه و مکتبی پرداخته‌اند. در مقالات بسیاری به دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) اشاره شده است.

به‌طورکلی آثار تألیف شده درباره اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله عليه) و مبحث وحدت در دو قسم قابل بررسی است قسمی که مبانی وحدت در اندیشه ایشان اشاره دارند و دیگری معضلات و مشکلات ناشی از تفرقه و همچنین موانع ایجاد وحدت را بررسی کرده‌اند:

مبانی وحدت

راشد حسین رضوی (۱۳۹۹) در مقاله وحدت امت اسلامی در کلام امام خمینی (رحمه‌الله عليه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) راهکارهای حفظ وحدت و نگاه بصیرتی امامین انقلاب بررسی شده است.

ابراهیم کلانتری و امیرعلی کتابی (۱۳۹۷) در مقاله فرایند وحدت جهان اسلام در اندیشه امام خمینی (ره)، به بررسی بصیرتی و نگاه خاص امام خمینی (رحمه‌الله عليه) می‌پردازد. محمد رحیم عیوضی و حسن ناصر خاکی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به نام روند فکری وحدت جهان اسلام در اندیشه متفکران مسلمان به پنج موج در روند جهان اسلام اشاره شده است که شامل موج خلافت محور، موج دولت محور، موج نهاد محور، موج مردم محور و موج تمدن محور را شناسایی کرده و به تبیین آنان پرداخته است.

آثار وحدت و تبعات تفرقه

احمد آذین، محمدرضا قادی و علیرضا گلشنی (۱۴۰۱) در مقاله وحدت جهان اسلام از دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله عليه) به دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله عليه) و مشکلات فراروی کشورهای اسلامی که مانع از تحقق وحدت است اشاره نموده است. غلامرضا جمشیدی‌ها و ملیحه نیک‌روش رستمی (۱۳۹۸) در مقاله بررسی آثار وحدت و تفرقه امت اسلامی در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله عليه) به تبعات منفی تفرقه در جهان اسلام اشاره می‌شود. محمد کرم‌زاده و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان وجوب وحدت و حرمت تفرقه در جهان اسلام از نظر امام خمینی (رحمه‌الله عليه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) (۱۳۹۷) به مشکلات عدیده جهان اسلام در صورت تفرقه و عمران و آبادی حاصل از وحدت در نگاه امامین انقلاب می‌پردازند.

ابوالحسن نواب و جواد حقیری مددی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای تحت عنوان کارکردهای اجتماعی وحدت در اندیشه امام خمینی (رحمة الله علیه) نیز مهم‌ترین نتایج وحدت سیاسی و وحدت تقریبی در جهان اسلام بررسی شده است. ولی وجه تمایز این پژوهش نسبت به سایر پژوهش‌ها در این است که به صورت توصیفی و تحلیلی، علاوه بر بررسی روش‌شناسی امام خمینی (رحمة الله علیه) در روابط بین‌الملل به اصول قانون اساسی ایران - به عنوان دستورالعمل کلی نظام - نیز اشاره خواهد شد و همچنین با ذکر مصادیقی، عقلانیت اجتماعی همگرا و هماهنگ ساز تبیین خواهد شد.

مفاهیم و مبانی نظری

بررسی مفاهیم و مبانی اصل وحدت در بررسی و روش‌شناسی فقهی امام خمینی (رحمة الله علیه) حائز اهمیت است.

عقلانیت

اسلام دین تفکر و تعقل همچنین تعمق در جهان هستی است و اندیشه‌ورزی بن‌مایه و چشمه جوشان دانش عنوان می‌شود اهمیت این موضوع تا بدان جاست که بارها در قرآن «افلا تعقلون» و «افلا تفکرون» به شکل استفهام انکاری تأکید شده است (صفوی، احمدوند، ۱۴۰۰: ۱۸۹). عقلانیت مصدر جعلی از عقل است و به حسب استعمال بر امر در نسبت با عقل و یا امر محصول عقل دلالت دارد. در نظر حکمت اسلامی عقل فصل‌میز انسان است که از یک سو انسان را از سایر حیوانات متمایز می‌سازد، از سوی دیگر افق‌گشا و تعالی‌بخش‌گرایش‌ها و خواسته‌هاست. در نگاه کلان‌نگر به جامعه انسانی سه معنا از عقل به ذهن متبادر می‌شود عقلانیت نظری: که دریافت حقایق و تصویرسازی از واقعیت است دیگری عقلانیت اجتماعی: تصویرسازی از آینده مطلوب و زندگی بهتر و سوم عقلانیت ابزاری که روش مدیریت و به‌کارگیری بهینه ابزارها برای رسیدن به مطلوب می‌باشد بحث از عقلانیت اجتماعی در یک جامعه و نمود آن در راهبردها، برنامه‌های توسعه و بودجه‌ریزی در سطح کلان و روابط اجتماعی افراد و نهادها در سطح خرد امری ضروری است. هرگونه رشد اقتصادی متوازن و تعمیق ساخت فناورانه راهگشا معلول حاکمیت عقلانیت اجتماعی است به‌نحوی که همه کنشگران اجتماعی اعم از مردم و مسئولان خود را در قبال پیشرفت و حل مسائل جامعه متعهد و مسئول بدانند (رک، موسوی، ۱۴۰۳ ص ۷۳۰-۷۴۵).

نگاه اجتماعی و عقلانی حکومتی به فقه باعث تمایز مکتب فقهی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) نسبت به سایر فقها است. مکتب ایشان، دارای قرائت خاص در فقه حکومتی و توجه حداکثری به مصلحت جامعه در پرتو اسلام و استفاده از عقلانیت اجتماعی و عقلانیت کاربردی در جریان انقلاب است و سپس حکومت اسلامی و ولایت فقیه و همچنین بررسی همه‌جانبه هرگونه قرارداد و رابطه سیاسی با کشورهای دیگر در قالب روابط بین‌الملل از مهم‌ترین شاخصه‌های دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) است.

اصل وحدت در جهان اسلام

از مهم‌ترین موضوعات بحث‌برانگیز در جهان اسلام مبحث وحدت و سپس تجزیه آن است که تحت عنوان تقریب مذاهب از آن یاد می‌شود. در سال‌های ابتدایی تشکیل حکومت اسلامی، ممالک اسلام دارای حکومت مرکزی واحد بودند در آن دوران که به عصر فتوحات از آن یاد می‌شود قلمرو جهان اسلام از شبه‌جزیره عربستان تا مناطق مرکزی هند و مصر و آفریقا و مغرب و اندلس و عراق و شامات را شامل می‌شد. اما بعد از چندین سال به‌خاطر عواملی چون اختلاف بر سر مناسبات، روی‌گردانی از بزرگان و پیشوایان دین زمینه تجزیه فراهم شد (رجاء، ۱۳۹۰: ۲۰ تا ۳۰). دین اسلام باگذشت چند سال از تشکیل حکومت مرکزی قدرتمند با بحرانی اساسی مواجه شد که شکاف و انحراف عظیمی در جریان حاکمیت سیاسی ایجاد کرد این بحران خروج ابتدایی جریان خلافت از خاندان عصمت و طهارت و سپس در زمان معاویه خروج از خلافت به سمت جریان سلطنت را پدیدار ساخت. این ضربه اساسی بر پیکره نظام نو پای مسلمان باعث شد منبع اصلی تشریح که متصل به ائمه معصوم بود در انزوا قرار بگیرد. پر واضح است عقل ناقص بشری در آن عصر نمی‌توانست این نقیصه را پاسخ دهد و این سرآغاز جدایی و تفرقه در مملکت اسلامی بود.

پس از پیروزی انقلاب در ایران بار دیگر زمزمه وحدت جهان اسلام شنیده شد. امام خمینی (رحمه‌الله علیه) بارها به وحدت و برادری در جهان اسلام اشاره می‌کردند و خودکامگی سران حکومت را از مردم کشورها متمایز می‌دانستند از طرفی وجود منازعات فراوان در خاورمیانه و دول اسلامی حاشیه خلیج فارس در قرون اخیر این مهم را بسیار دوراز ذهن می‌نمایاند. در این

پژوهش به دیدگاه امام خمینی (رحمة الله عليه) در مورد وحدت و تلقی ایشان از امه واحده پرداخته خواهد شد.

مفاد اصل وحدت

در بررسی آثار و دیدگاه امام خمینی (رحمة الله عليه) روشن می‌شود که تأکید ایشان بر حفظ وحدت از بنیان فکری فلسفی - عرفانی عمیق ایشان نشئت می‌گیرد در دیدگاه ایشان ورای مذهب و دین، انسان بما هو انسان دارای جایگاه رفیعی است. در نظر امام خمینی (رحمة الله عليه) آیه فَبَارِكْ لِلَّهِ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ مظهر تجلی قدرت خداوند و جایگاه رفیع انسانی است که تنها این آیه اشاره به جایگاه انسان دارد و برای هیچ موجود دیگری نیست (رک اخلاقی، شریعتمداری، ۱۳۸۵: ۲۸۱، به نقل از تقریرات فلسفه ج ۳: ۴۳-۴۵) این کمال در نگاه هستی‌شناسانه امام خمینی (رحمة الله عليه) به اصلاح زندگی فردی و اجتماعی می‌انجامد. از طرفی عقل انسان به علت نقصان ذاتی و غفلت ظاهری، از حقیقت عالم وجود بهره کامل را نمی‌برد و زدودن این غفلت و یادآوری عظمت وجودی انسان هدف بعثت انبیاء است «اساس دین و شریعت همه پیغمبران موضوعش انسان است موضوع قرآن تزکیه و تهذیب انسان است خودش را بشناسد آفات نفسش را دریابد و در پی اصلاح آن برآید» (دستغیب، ۱۳۶۳: ۳۱) از طرفی بین هدف تمام انبیا الهی نقطه اشتراک دعوت به توحید و در راستای آن وحدت در جامعه است که آیه ۱۳ سوره شوری به همین مهم اشاره دارد. اسلام به عنوان دین جهان‌شمول که همه زوایای زندگی فردی و اجتماعی را در سیطره خود دارد برای رسیدن به اهداف جوامع بشری راهکار وحدت را از بهترین ایدئولوژی‌ها می‌داند. امام خمینی (رحمة الله عليه) بارها در سخنرانی‌ها و خطابات و نامه‌های خود به سران کشورهای اسلامی بر وجود وحدت و دوری از تفرقه تأکید داشته‌اند با برادر خواندن تمامی مسلمانان از عرب و ترک و فارس گرفته تا لزوم دفاع از همه مسلمانان در جهان از مهم‌ترین نوع خطابات ایشان است (رک داستانی بیرکی ۱۳۸۷: ۱۰ تا ۳۰).

الف) وحدت: اگرچه تعاریف متعدد و متفاوتی از هم‌گرایی و وحدت در جهان اسلام ارائه شده است؛ ولی نکته مهم این است که منظور از وحدت در جهان اسلام حصر مذاهب اسلامی در یک مذهب نیست؛ بلکه از مراد از وحدت این است که فرقه‌های مسلمان برای اعتقادات یکدیگر

ارزش قائل شده و یکدیگر را به طور صحیح بشناسند و در برابر دشمن مشترک در یک صف واحد قرار گیرند؛ بنابراین وحدت اسلامی، همکاری پیروان فرق گوناگون اسلامی بر پایه اصول مشترک و مسلم اسلامی و درپیش گرفتن موضع یکسان به منظور تحقق اهداف و مصالح والای امت اسلامی است (عباسی، ۱۳۹۴، ۷۴)

نکته‌ای که نباید از آن غافل بود منظور از وحدت و همچنین تشخیص حدود دارالاسلام از دارالکفر است که آیا نظریه وحدت ناظر به وجود تنها یک فرقه بوده و یا باید همه مسلمانان در یک مرز جغرافیایی محصور باشند و اگر شخصی یا گروهی مسلمان تبعه کشوری غیرمسلمان باشند مورد ظلم قرار بگیرند آیا باید آنان را از جامعه مسلمانان دانست یا خیر؟ و یا شخصی تبعه کشوری مسلمان و همسو باشد؛ ولی تمامی تلاشش را برای براندازی نظام‌های اسلامی بکار ببرد آیا تحت پرچم اسلام بودن برای لزوم دفاع از او کافی است؟

همچنین منظور از وحدت، وحدت مرزهای جغرافیایی نیست؛ بلکه آنچه مدنظر امام خمینی (رحمه‌الله علیه) است وحدت در سیاست‌های برضد استکبار و همچنین وحدت در اهداف جامعه اسلامی است.

ب) دارالاسلام و دارالکفر: هنگامی که از معنای وحدت و همبستگی سخن گفته شود باید مشخص نمود در چه حیطه‌ای باید این رویه حفظ گردد آیا تنها حصر در مرزهای بین‌الملل برای این مفهوم کافی است یا اینکه هر کسی در هر نقطه‌ای را می‌توان تحت لوای پرچم اسلام دانست؟ در مبحث حمایت از ملت‌های مسلمان لزوم تعریف آنچه در دارالاسلام است یا دارالکفر نمود بیشتری پیدا می‌کند. (رک، دایره المعارف اسلامی، ج ۷۵:۹) دارالاسلام سرزمینی که اکثریت جمعیت آن مسلمان بوده و در اقامه شعائر اسلامی و امور دینی آزاد باشند و از امنیت جانی و مالی برخوردار باشند و در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه نفوذ چشمگیر داشته باشند (رک، سلیمی، ۱۳۹۰: ۱۳۴ و ۱۳۵) همچنین گفته شده دارالاسلام به سرزمین‌هایی گفته می‌شود که احکام اسلام در آن جاری و نافذ بوده و منظور از دارالکفر سرزمین‌هایی است که احکام اسلام در آن جریان و نفوذ ندارند (کلانتری، ۱۳۷۵). امام خمینی (رحمه‌الله علیه) دارالاسلام را وجود مسلمان در هر نقطه جهان می‌داند و اقدام عملی برای دفاع از او را واجب عنوان می‌کند «اگر در یک گوشه دنیا یک خطری برای یک برادر ایمانی پیش بیاید، نباید یک برادر دیگر که در آن

طرف دنیا هست بی تفاوت باشد می تواند باید قیام کند و نمی تواند باید زمینه را فراهم کند که یک وقتی رفع ظلم کند.» (داستانی بیرانگی، ۱۳۹۳: ۳۹)، سیاست خارجی و روابط بین الملل از دیدگاه امام خمینی (رحمه الله علیه) در مورد معنای کشور و مملکت اسلامی نیز دفاع از همه مسلمانان را واجب می داند «ما کشور را، کشور ایران نمی دانیم، ما همه ممالک اسلامی را از خودمان می دانیم، مسلم این طور باشد ما دفاع از همه مسلمانان را لازم می دانیم» (امام خمینی (رحمه الله علیه)، ۱۳۸۵، ج ۱۹: ۴۸۵) در مورد مصداق دارالکفر با تعبیری چون شیطان بزرگ و دشمن اصلی اسلام و مسلمانان در موارد کثیری امریکا و رژیم صهیونیستی را مثال زده اند و هیچ گونه رابطه دیپلماسی و گفتمان سیاسی و قرارداد اجتماعی با آنان را مجاز نمی دانند که اشاره به همه آنها در این پژوهش نمی گنجد

مستندات اصل وحدت

وحدت کلمه و عقیده که به وحدت جهانی بینجامد اگر از بدیهیات نباشد می توان از مشهورات دانست کثرت آیات و روایات در مورد برادری و برابری و لزوم یاری برادر مؤمن در این مورد مؤید این ادعاست. در قرآن بیش از ۵۰ آیه به موضوع اختلاف، وحدت و روش های متحدشدن و پرهیز از اختلاف پرداخته است

الف) آیه

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ: و همگی به ریسمان خدا [= قرآن و اسلام، و هر گونه وسیله وحدت]، چنگ زنید، و پراکنده نشوید! و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود، به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید، و او میان دل های شما، الفت ایجاد کرد، و به برکت نعمت او، برادر شدید! و شما بر لب حفره ای از آتش بودید، خدا شما را از آن نجات داد؛ این چنین، خداوند آیات خود را برای شما آشکار می سازد؛ شاید پذیرای هدایت شوید. (آل عمران/۱۰۳)

تفسیر این آیه دعوت به اتحاد و مبارزه با تفرقه دشمنان را بیان می دارد «دعوت به سوی اتحاد! در این آیه بحث نهایی که همان «مسئله اتحاد و مبارزه با هر گونه تفرقه» باشد مطرح شده،

می‌فرماید: «و همگی به ریسمان الهی چنگ بزنید، و از هم پراکنده نشوید» (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا)... سپس قرآن به نعمت بزرگ اتحاد و برادری اشاره کرده و مسلمانان را به تفکر در وضع اندوه‌بار گذشته، و مقایسه آن «پراکندگی» با این «وحدت» دعوت می‌کند و وحدت را نعمت الهی می‌داند. (مکارم شیرازی، بی تا، ج ۱: ۳۱۶).

در سوره شوری آیه ۱۳ دعوت و الزام مسلمانان در برپایی امه واحده و پرهیز از تفرقه الزامی است که به سایر پیامبران نیز شده است:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ آيِنِي را برای شما تشریح کرد که به نوح توصیه کرده بود؛ و آنچه را بر تو وحی فرستادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش کردیم این بود که: دین را برپا دارید و در آن تفرقه ایجاد نکنید! و بر مشرکان گران است آنچه شما آنان را به سویش دعوت می‌کنید! خداوند هر کس را بخواهد برمی‌گزیند، و کسی را که به سوی او بازگردد هدایت می‌کند. (شوری/۱۳)

همین مردمی که شریعت بر ایشان تشریح شده بود، از شریعت متفرق نشدند، و در آن اختلاف نکردند، و وحدت کلمه را از دست ندادند، مگر درحالی که این تفرقه آنها وقتی شروع شد - و یا این تفرقه‌شان وقتی بالا گرفت که قبلاً علم به آنچه حق است داشتند، ولی ظلم و یا حسدی که در بین خود معمول کرده بودند نگذاشت بر طبق علم خود عمل کنند، و در نتیجه در دین خدا اختلاف به راه انداختند. (طباطبایی، المیزان، بی تا، ج ۱۸: ۴۰)

می‌توان از لفظ شَرَعَ لَكُمْ وجوب وحدت را برداشت کرد چرا که احکام تشریحی دلالت بر وجوب امر دارد نه اینکه تنها جنبه ارشاد باشد.

آیه سوم: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ در حقیقت مؤمنان با هم برادرند پس میان برادرانتان را سازش دهید و از خدا پروا بدارید امید که مورد رحمت قرار گیرید (حجرات / ۱۰).

تفسیر این آیه این است و جز این نیست مؤمنان برادران یکدیگرند در دین، زیرا منتسب به اصل واحدند که ایمان و توحید باشد، پس باید میان ایشان نزاع و شقاق نباشد؛ و اگر بر سیبیل ندرت خلاف و نزاع واقع شود، فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ؛ پس به صلاح آرید میان برادران خود به کف ظالم

و اعانت مظلوم و یاری آنان، وَ اتَّقُوا اللَّهَ: و بترسید و بندیشید خدا را از مخالفت، لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: شاید که شما رحمت کرده شوید، یعنی به وسیله پرهیزکاری امیدوار باشید به رحمت و اسعه الهی، زیرا اتقا موجب اجر جزیل و ثواب جمیل است. (حسینی شاه عبدالعظیمی، ۱۳۶۳، ج ۱۲: ۱۸۷)

(ب) روایت

پس از تشکیل حکومت اسلامی و پایه‌ریزی نظم نوین حاکمیت عربستان، در زمان پیامبر (ص)، ایشان در تحقق و عینیت وحدت کوشش فراوان داشتند تا آنجا که در آخرین سال‌های حیات خود از مشرک شدن مسلمانان بیم نداشتند؛ بلکه از ایجاد تفرقه اظهار نگرانی کردند و فرمودند «از این نمی‌ترسم که پس از من مشرک شوید؛ بلکه ترس من از اختلافاتی است که دامن‌گیرتان خواهد شد» (عباسی، ۱۳۹۴: ۷۸؛ به نقل از صحیح بخاری، ج ۲: ۹۴)

در روایتی از امام صادق (علیه‌السلام) لزوم همبستگی بین مسلمانان این چنین روایت شده است «شایسته است که مسلمانان در پیوستن به یکدیگر و یاری کردن و محبت و مواسات با نیازمندان و مهربانی نسبت به یکدیگر بکوشند تا همچنان باشند که خداوند عزوجل از آنان خبر داده به قول خویش که مؤمنان با یکدیگر مهربان‌اند» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲: ۱۷۵، ح ۱۴)

اصل وحدت در قانون اساسی

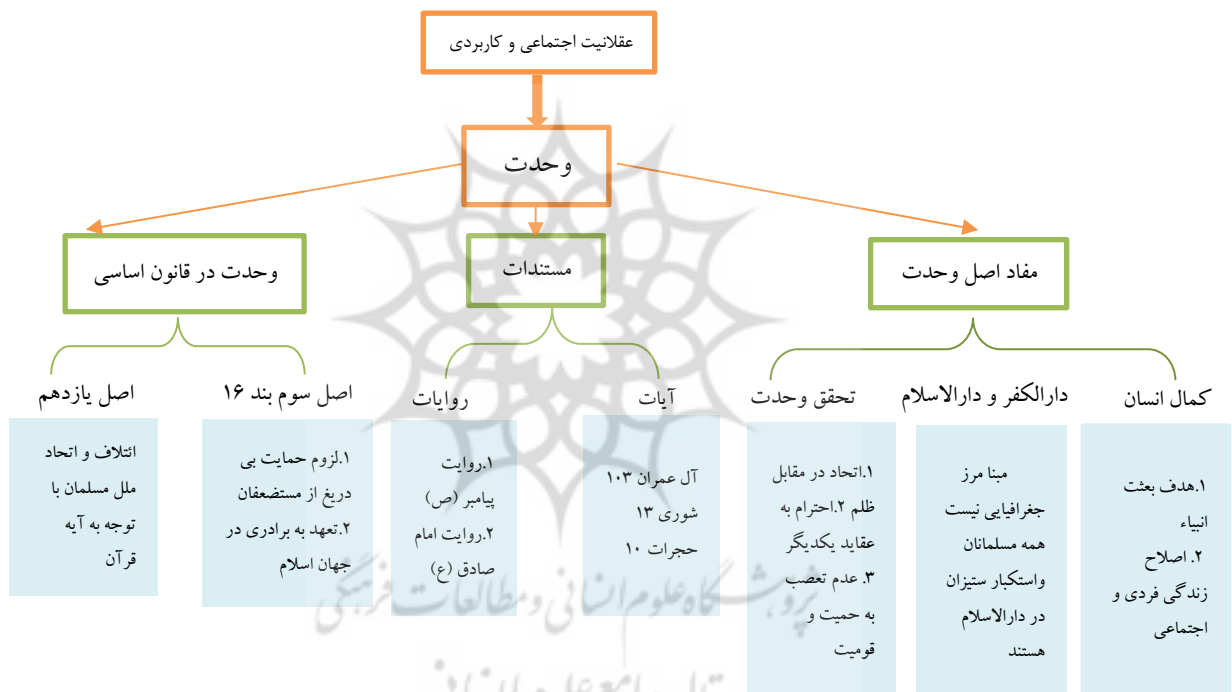
از آنجا که حکومت جمهوری اسلامی ایران بر مبنای مکتب فکری امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) شکل گرفته است و قانون اساسی ایران، شاکله اصلی و برنامه مدون نظام ایران است به نظر می‌رسد باید به مفادی از قانون اساسی که به دیدگاه امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) درباره اصل وحدت اشاره دارد نیز باید مشخص شوند:

در بند ۱۶ اصل سوم لزوم حمایت بی‌دریغ از مستضعفان و تعهد به برادری در جهان اسلام چنین بیا شده است:

-تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان
در اصل یازدهم نیز، تمام کشورهای اسلامی به «امه واحده» خوانده شده و به وظیفه جمهوری اسلامی در قبال این امه واحده اشاره شده است:

به حکم آیه کریمه قرآن «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد. (کعبی، ۱۳۹۴: ۴).

مبانی و مفاهیمی که شاکله اصلی و چارچوب وحدت در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) را مشخص می‌کند به صورت خلاصه می‌توان در نمودار زیر بیان کرد:

یافته‌های پژوهش

نوع تعامل بین‌الملل در وحدت جهان اسلام، وحدت در مرزهای جغرافیایی و یا یکی بودن در نوع مذهب نیست؛ بلکه منظور داشتن سیاست همسو در مقابله با استعمار و دفاع از مرزهای دیگر

کشورهای مسلمان است. در دیدگاه امام خمینی (رحمة الله عليه) وحدت، صرف مسلمان بودن کشوری نیست؛ مانند عراق که تجاوز غاصبانه‌ای را علیه جمهوری اسلامی ایران آغاز کرد و کشورهای چونی لیبی و مصر و عربستان که تحت نفوذ کشورهای استعمارگر در خفا و آشکار علیه نظام جمهوری اسلامی ایران فعالیت داشتند. در مقابل کشورهای چونی فلسطین و لبنان و افغانستان و تاجیکستان نیز با جمهوری اسلامی ایران روابط حسنه سیاسی داشته‌اند؛ لذا در تقسیم‌بندی جزئی‌تر روابط بین‌الملل جمهوری اسلامی ایران با کشورهای مسلمان در زمان امام خمینی (رحمة الله عليه) به دو قسم دارای سیاست همسو و دارای سیاست غیر همسو تقسیم می‌شود.

رویکرد دولت جمهوری اسلامی ایران به مسئله وحدت بر اساس دیدگاه امام خمینی (رحمة الله عليه)

بررسی مصادیق عینی دعوت به وحدت ضروری است چرا که حاکی اهتمام دولت و نظام تشکیل یافته بر مبنای اندیشه امام خمینی (ره) بر ایجاد وحدت در جهان اسلام را نمایان می‌سازد. اندیشه ایشان تنها در فتواها و نوشتارها نمود نداشته و در عرصه عمل نیز باید گام‌هایی در تحقق وحدت برداشته می‌شد. اسلامی که امام خمینی (رحمة الله عليه) به عنوان مبنای تشکیل حکومت از آن سخن می‌گفت نجات‌بخش همه جهان اسلام بود و هر ملتی را که مورد ظلم می‌دید تحت عنوان وحدت جهانی اسلام و ید واحد دفاع از آن را واجب می‌دانست تأکید به دفاع از ملت مسلمان فلسطین و مبارزه دائمی با هر دولت استعماری شاهدهی بر این مدعاست.

الف) حمایت از سرزمین‌های اشغالی جنوب لبنان و فلسطین

به جرئت می‌توان گفت نمود عینی و عملی وحدت در جهان اسلام بدون حصر جغرافیایی مسئله فلسطین است مسئله‌ای که سالیان متمادی مورد بحث جوامع بین‌الملل بوده و دولت‌های مسلمان سیاست‌های متفاوتی در این مورد اتخاذ کرده‌اند.

مسئله فلسطین و سکوت کشورهای اعراب ابهامات بسیاری را در پی دارد. از آن جمله اینکه چرا کشورهای مسلمان و عرب در مورد فلسطین سکوت کرده‌اند؟ و رژیم صهیونیستی که دشمنان قسم خورده اسلام‌اند را حمایت می‌کنند؟ چگونه است کشورهای چینی که برای نام یک خلیج و لباس

عربی این‌همه تعصب باطل می‌ورزند در مورد چنین مسئله مهمی سکوت کرده‌اند؟ امام خمینی (رحمه‌الله علیه) درباره هیچ کشوری به‌اندازه رژیم صهیونیستی خصمانه بیانیه صادر نکرده‌اند. ایشان بارها به رفتار مسالمت‌آمیز با کشورهای دیگر حتی آمریکا و شوروی به‌شرط عدم دخالت در امور داخلی ایران، اشاره کرده‌اند. ولی در مورد رژیم صهیونیستی از تعبیری چون غاصب، جرثومه فساد و... استفاده کرده‌اند.

از مهم‌ترین اختلاف سیاسی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) با محمدرضا پهلوی رابطه دیپلماتیک دوستانه دولت پهلوی با رژیم صهیونیستی بود به‌گونه‌ای که شاید بتوان گفت خارج از مرزهای جغرافیایی، مهم‌ترین دغدغه فکری امام خمینی (رحمه‌الله علیه) نجات مردم مظلوم فلسطین بود. حمایت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از فلسطین حاکی از این است که ایشان عدم سلطه کفار بر مسلمانان را مختص حکومت داخلی هر کشور ندانسته و نسبت به همه جهان اسلام احساس مسئولیت می‌کردند. ایشان در سخنرانی مورخه ۵۸/۱۱/۲۲ فرمودند: «ما از مردم بی‌پناه لبنان و فلسطین در مقابل اسرائیل دفاع می‌کنیم اسرائیل این جرثومه فساد همیشه پایگاه امریکا بوده است من در طول نزدیک به بیست سال خطر اسرائیل را گوشزد نموده‌ام. باید همه به پا خیزیم و اسرائیل را نابود کنیم و ملت قهرمان فلسطین را جایگزین آن گردانیم (داستانی بیرکی، ۱۳۷۸: ۹۸) همچنین فرمودند: «ما باید از مستضعفین جهان پشتیبانی کنیم... زیرا اسلام پشتیبان تمام مستضعفان جهان است.» (امام خمینی (رحمه‌الله علیه) ۱۳۷۸: ج ۱۲: ۲۰۲)

و جوب کمک به فلسطین از آنجایی نشئت می‌گیرد که تحت سلطه بودن مسلمان را شارع نمی‌پذیرد و امام خمینی (رحمه‌الله علیه) با استفاده از الفاظی مثل مبارزه تا آزادی قدس، همگامی ایران با فلسطین، طرف‌داری از مظلوم دفاع از حق و حقیقت و... این وجوب را گوشزد نموده‌اند و بی‌تفاوتی دولت‌های اسلامی را تخطی از فریضه الهی و انسانی بیان کرده و سکوت سران کشورهای عربی را حاصل توطئه اسرائیل می‌دانستند. (ر.ک داستانی بیرکی، ۱۳۷۸: ۸۰ تا ۱۰۵).

در مورد لبنان نیز امام خمینی (رحمه‌الله علیه) همواره بر برادری و یگانگی دو ملت تأکید می‌کردند و دعوت به اتحاد بین مردم لبنان علیه ظلم را خط‌مشی اساسی و کارآمد می‌دانستند. «از مسلمانان لبنان انتظار دارم که در قضیه لبنان با هم برادر باشند و با هم بر ضد ظلم قیام کنند...» (امام خمینی (رحمه‌الله علیه) بی تا ج ۵: ۱۸۶).

جنش امل لبنان در سال ۵۸ عنوان کردند «لبنان را ما یک جزئی از ایران می دانیم؛ برای اینکه ما و آنها اصلاً جدا نیستیم. ما آنها هستیم و آنها ما هستند» (امام خمینی (رحمة الله علیه)، ۱۳۸۵، ج ۱۲: ۳۱۸)

امام خمینی (رحمة الله علیه) علاقه وافری به موسی صدر داشتند و ایشان را تربیت شده خود می دانستند با توجه به عدم اطلاع از وضعیت ایشان آرزوی سلامتی برایش داشتند و همچنین جوانان لبنان را مایه سربلندی و سرافرازی جان اسلام می دانستند چرا که این جوانان در خواری و ذلت جهان خواران تلاش می کردند. (رک، داستانی بیرکی، ۱۳۸۷: ۲۳۸-۲۴۰ و ۲۵۰).

امام خمینی (رحمة الله علیه) برای حل مسئله افغانستان نسخه ای همانند جمهوری اسلامی ایران تجویز می کند و ملت افغان رو چون برادران خود می داند حل مسئله جمهوری اسلامی ایران و پیروزی انقلاب در گرو قطع دست اجانب و بیگانگان چون امریکا و شوروی بود و شعار «نه شرقی و نه غربی» حاکی از ایدئولوژی جهانی اسلام برای حل مسئله است: «در هر مملکتی که می بینید با دخالت همین آمریکا و با دخالت شوروی آدم کش است افغانستان الان آدم کشی است به دخالت شوروی...» (امام خمینی (رحمة الله علیه)، ۱۳۸۵، ج ۸: ۹۵)

ب) عقلانیت تضاد گرا و تصرفی امام خمینی (رحمة الله علیه) در روابط بین الملل با کشورهای مسلمان

باتوجه به تغییرات اجتماعی و تحولات تاریخی در هر دولت، الگوی عملی متناسب با نظام عملی آن دولت، در ذهن رهبر جامعه شکل می گیرد و هر عرصه ای الگوی خاص خود را می طلبد تا امکان نظم بخشی و هدایت به نحو احسن فراهم آید البته این به معنای نفی حقیقت مندی و اثبات تاریخ مندی مطلق الگوی مدیریتی اسلام، مبتنی بر وحدت نیست؛ بلکه حاکی از دید همه جانبه و انعطاف پذیری عاقلانه است به نحوی که در ارتباط با هر جامعه ای با توجه به اقتضائات و معادلات اجتماعی اتخاذ شده توسط آن جامعه، سیاست متفاوتی را می طلبد. در صورت بازگشت به مسیر صحیح، قطعاً سیاست بر اساس حمایت و اتحاد جهان اسلام خواهد شد. امام خمینی (رحمة الله علیه) در مورد کشورهای مسلمان ضمن توجه به اصل اولیه وحدت؛ با توجه به جهت گیری خاص در مورد دفاع از رژیم صهیونیستی و عدم حمایت اشغال کشورهای دیگر مسلمانان، سیاست دیگری

را اتخاذ کردند کشورهای عربی به بهانه اینکه بحران فلسطین خارج از مرزهای جغرافیایی آن کشورهاست در مورد دفاع از فلسطین سکوت کرده‌اند حتی برخی کشورها مثل مصر و مراکش با رژیم صهیونیستی رابطه صلح‌آمیز برقرار کردند. غافل از اینکه علاوه بر لزوم اتحاد جهان اسلام و برابری و برادری دینی، اگر قدرتی به مرزهای کشور اسلامی تجاوز کند برای همه جهان اسلام خطری بزرگ است.

کشور عراق با توجه به مسلمان بودن و از طرفی روابط خصمانه دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) را می‌توان چنین تبیین کرد که همواره بر برادری و برابری مردم مسلمان عراق تأکید داشتند و عداوت و دشمنی تنها متوجه صدام و حزب بعث بوده است که دست‌نشانده ایادی و اجانب بوده‌اند. «ملت ایران و عراق برادرند و هر دو با هم هستند و هر دو ملت، دشمن این حکومت عراق هستند» (امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵ ج ۱۴: ۱۶۲ و ۱۶۳) و در جای دیگر میزان ارادت به مردم عراق را با یکی دانستن آنها بیان می‌کنند ملت عراق ملت خود ماست... ما علاقه داریم به عراق: همان طوری که به ایران علاقه داریم... به اعتبار این که کشور اسلامی است. (امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵ ج ۱۶: ۴۸۱ و ۴۸۲). همسویی اردن با عراق در جنگ و کمک نظامی به رژیم بعث و همچنین واسطه‌گری در بازگرداندن محمدرضا پهلوی در زمان امام خمینی (ره) از سمت‌گیری‌های سیاسی در زمان امام خمینی (ره) بود که امام خمینی به شدت با آن مخالفت کرد و نپذیرفت (رک داستانی بیرکی، ۱۳۸۷: ۱۵۹ تا ۱۶۳ به نقل از صحیفه امام خمینی (ره) ج ۵: ۱۸۰) در جای دیگر امام خمینی (ره) سرنوشت ملک حسین را به سرنوشت محمدرضا پهلوی و صدام حسین تشبیه می‌کند و او را خیانتکاری می‌داند که دست در دست رژیم صهیونیستی و امریکا برای نابودی جهان اسلام در منطقه قد علم کرده است. (رک داستانی بیرکی، ۱۳۸۷: ۱۵۹ تا ۱۶۳ به نقل از صحیفه امام (ره) ج ۵: ۱۸۰).

امام خمینی (ره) در مصاحبه با مجله هفتگی بیروت در تاریخ ۵۷/۱۰/۱۰ انورسادات و اقداماتش را مطرود جهان اسلام معرفی می‌داند (رک امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵، ج ۵: ۳۰۵). همچنین ایشان در پاسخ به خبرنگار بی‌بی‌سی، اهانت انورسادات را به مخالفت او با نص صریح قرآن در باره منع دوستی با دشمنان اسلام اشاره می‌کنند؛ لذا اسلامی که انورسادات مدعی آن بوده را با اسلام ناب محمدی همسو ندانسته و خائن به اسلام و جامعه عرب می‌داند و او را دوست صمیمی رژیم

صهیونیستی و دشمن ارزش‌های عالی فکری معرفی می‌کند (رک امام خمینی (رحمة الله عليه)، ۱۳۸۵، ج ۱۱: ۷۷-۷۸ و ۳۲۷ و ۳۲۸).

باتوجه به نقش محوری عربستان در میان کشورهای مسلمان، بخصوص اهل سنت عادی سازی روابط با رژیم صهیونیستی و یا عدم توافق طرفین برای عادی سازی، نقش مهمی در آینده این رژیم دارد (فهیمی، پیرانی، ۱۴۰۳: ۲۱۹) عربستان پایگاه و مرکزیت اسلام به خاطر وجود کعبه را داراست. امام خمینی (رحمة الله عليه) به شدت با سیاست آل سعود مخالفت داشتند چرا که آل سعود خود را بازپچه امریکا و اسرائیل کرده «شقی ترین جانیان عصر» تعبیر فرمودند (داستانی بیرکی ۱۳۷۸: ۲۳۰) پیام برائت امام خمینی (رحمة الله عليه) در سال ۶۶ و کشتار حجاج به دست رژیم آل سعود که یکی از محورهای اصلی پیام امام خمینی (رحمة الله عليه) مبارزه با اسرائیل و حمایت از فلسطین بود. امام خمینی (ره) حماسه اسلامی فلسطین را میوه برائت از مشرکین در حج تعبیر کردند (امام خمینی (رحمة الله عليه)، ۱۳۸۵، ج ۲۰: ۲۴۹)

امام خمینی (رحمة الله عليه) حکومت جمهوری اسلامی ایران را شبیه به حکومت‌های خود فروخته عربی اسلامی دیگر نمی‌دانست «حکومت جمهوری اسلامی مورد نظر ما، با هیچ یک از رژیم‌های مزبور (عربستان سعودی و لیبی) منطبق نخواهد بود» (امام خمینی (رحمة الله عليه)، ۱۳۸۵، ج ۴: ۲۴۷). از طرفی ایشان طرح فهد را فاجعه برای اسلام و انفجاری در اهداف مسلمانان می‌داند «امروز از خطرناک‌ترین امور (طرح کمپ دیوید) و (طرح فهد) است که اسرائیل و جنایات او را تحکیم می‌کند همه ما به ویژه دولت عربستان در مقابل اسلام و قرآن کریم و نسل‌های آینده مسئولیم و من خوف آن دارم که خدای ناخواسته یک روز ملت‌ها و دولت‌های اسلامی به خود آیند که با دست امریکای جنایت کار، اسرائیل به خواسته‌های ظالمانه و جنایت کارانه خود برسد و از مسلمین کاری ساخته نشود من طرف داری از طرح استقلال اسرائیل و شناسایی او را برای مسلمانان یک فاجعه و برای دولت‌های اسلامی یک انفجار می‌دانم و مخالفت با آن را یک فریضه بزرگ اسلام می‌شمارم و به خداوند بزرگ از این نقشه‌ها که به دست مسلمان نماها برای اسلام کشیده می‌شود پناه می‌برم. (امام خمینی (رحمة الله عليه) ۱۳۸۵، ج ۱۶: ۲۹۴ و ۲۹۵). عبارات و استعاره‌هایی که در خطابات خود بکار برده‌اند اوج انزجار ایشان از سیاست مأخوذه عربستان در قبال مردم فلسطین و در راستای آن جهان اسلام را می‌نمایاند.

روش و رویکرد فقهی امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) درباره اصل وحدت

عقلانیت وحدت‌گرا و هماهنگ‌ساز بر بعد ماوراء طبیعت و حقیقت‌گرایی استوار است کسی که عالم را دارای نظام حکیمانه و متقن بداند در پیش‌بینی روابط همواره نظم کلی را در نظر دارد و نگاهش محدود به خواسته‌های شخصی نیست این اصل نه تنها در روابط شخصی بلکه در اجتماع و به تبع در حوزه وسیع‌تر یعنی روابط بین‌الملل تأثیر شگرفی دارد. انسان ذاتاً موجودی مختار است؛ ولی نباید از دایره شرع و قوانین اسلامی پا را فراتر نهد در نتیجه اگر حکومتی بر خلاف «لزوم‌امه واحده بودن» و «اعتصموا بحبل الله» گام برداشت همان عقلانیت به تضادگرایی و نفی رابطه فرمان می‌دهد. به همان صورتی که عقلانیت وحدت‌گرا و هماهنگ‌ساز باعث پیشرفت و آبادانی ممالک اسلامی است عقلانیت تضادگرایی نیز حکم به جهاد و دفاع و نفی رابطه به‌منظور نزدیک شدن به مدینه فاضله می‌دهد. همان‌گونه که اشاره شد امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) در دهه‌های اول زندگی مباحث عرفان و فلسفه را بیشتر مدنظر داشتند؛ لذا در دیدگاه فقهی، ایشان در حوزه روابط بین‌الملل متأثر از دید عرفانی و نظر به کل عالم هستی دارد اگر کشوری در روابط بین‌الملل پا را از حدود الهی فراتر می‌گذارد با آن کشور بدون هیچ مسامحه‌ای قطع ارتباط حتی در حد دیپلماسی گفتمان داشتند همان‌گونه که در مورد مصر و انور سادات اشاره شد و کشوری که حامی مستکبر باشد در روابط بین‌الملل تابع همان ارتباط با مستکبر با او برخورد می‌شد و در مقابل هر کشوری مورد ظلم قرار می‌گرفت در دایره دارالاسلام وارد شده و دفاع از او چون دفاع از مام وطن واجب می‌شد. روش فقهی سیاسی امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) در اصل وحدت، روش "تحلیل سیستمی" توصیف مناسبی به نظر می‌رسد چرا که در این روش دلایل ضرورت تأسیس نظام سیاسی اسلام و مرزهای نظام سیاسی و حدود و اختیارات دولت اسلامی بررسی می‌شود (لک‌زایی، ۱۳۸۹: ۷۹)

امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) ضرورت تشکیل حکومت اسلامی که در ذیل مبحث ولایت فقیه در کتاب الیوم به آن پرداخته‌اند را ابتدائی‌ترین مباحث می‌داند (امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه)، ۱۳۷۳: ۶۱۷) حکومتی که محصور در مرزهای جغرافیایی نیست و تمام دارالاسلام و رای مرزبندی را شامل می‌شود بدین منظور که در سایه وحدت جهان اسلام با حفظ استقلال و آزادی از سلطه مستکبران خارج شده و امت واحده اسلامی تشکیل دهند. پس روش فقهی سیاسی امام

خمینی (رحمة الله عليه) در اصل وحدت را می‌توان روش تحلیل سیستمی دانست و به لحاظ روش‌شناسی کلی روش ایشان مبتنی بر عرفان عملی خاص ایشان است.

نتیجه‌گیری

در نگاه امام خمینی (رحمة الله عليه) وحدت در جهان اسلام زمانی تحقق می‌یابد که جهان اسلام در مقابل بی‌عدالتی قد علم کنند در اصل وحدت توجه به جهت‌گیری سیاسی در راستای مبارزه با استکبار بسیار مهم است روش امام خمینی (رحمة الله عليه) در اصل وحدت، روش تحلیل سیستمی است، ایشان همواره با تحلیل عقلانی دقیق قضایا را موشکافی کرده سپس از منابع فقهی بی‌بدیل اسلامی که ناظر به فطریات و کمالات نوع بشر است به قواعد فقهی در حوزه بین‌الملل نائل آمده‌اند و تصویری که بر مبنای سکولار در جهان شکل گرفته بود را با چالشی عظیم روبه‌رو کردند.

اگر تفکر استکبارستیزی و توجه به استقلال ملت‌ها و همچنین عدم مداخله در امور داخلی دیگران توسط همه دولت‌ها رعایت شود به هم‌زیستی مسالمت‌آمیز جهان بشری خواهد انجامید در اصل وحدت امام خمینی (رحمة الله عليه) با توجه به آیات و اشاره به هدف خلقت در گفتمان سیاسی اصلاحی تحقق جامعه آرمانی اسلام را نوید دادند.

وابستگی اقتصادی و سیاسی برخی کشورهای مسلمان به ابرقدرت‌های استعماری جهان یکی از موانع ایجاد وحدت در جهان اسلام است این مانع تنها به‌وسیله دید بصیرتی نظام‌های حکومتی مسلمان تحقق پیدا می‌کند اگر مسلمانان و دولت‌های آنان قواعدی چون قاعده نفی سبیل را در روابط بین‌الملل سرلوحه خود قرار دهند بسیاری از این مشکلات مرتفع خواهد شد.

داعیه در خط امام ماندن و پیرو آرمان‌های انقلاب اسلامی بودن، داعیه جذابی است که برخی دولت‌مردان و سیاسیون از آن بهره‌ها برده‌اند لیکن بررسی اندیشه و نمود رویکردشان با دول استعماری نشان می‌دهد که این مدعایی بیش نیست. به نظر می‌رسد تبیین اندیشه امام خمینی (رحمة الله عليه) در این باره ضروری است چرا که وحدت و همبستگی در عین حل مشکلات تنها با نفی استعمار از جهان اسلام تحقق می‌یابد در غیر این صورت مانند کشورهای عربستان و مراکش و لیبی تا زمانی که از سیاست استعماری حمایت کنند نمی‌توانند خود را در دایره وحدت با سایر ملت‌های مسلمان بدانند.

فهرست منابع

Articles

-*** Holy Quran translated by Nasser Makarem Shirazi

*** Nahj al-Balagheh translated by Mohammad Dashti

- 1- Akhlaghi, Marzieh, Shariatmadari, Shaisteh, (2015), Anthropology in the perspective of Imam Khomeini(may God have mercy on him), Tehran, Imam Khomeini(may God have mercy on him) editing and publishing institute. [In Persian]
- 2- Hashemi, Seyed Mohammad, (2018, 2018), Fundamental Rights of the Islamic Republic of Iran, Tehran, Mizan. [In Persian]
- 3- Hossein Hosseini Shah Abdul Azimi, (1363), Tafsir Ezni Ashari, first edition, Tehran: Miqat Publications. [In Persian]
- 4- Imam Khambani(may God have mercy on him), Ruhollah, (1418 AH), Ijtihad and Taqlid, Tehran, Institute for editing and publishing the works of Imam Khomeini (RA). [In Persian]
- 5- Imam Khambani(may God have mercy on him) Sahifah Imam Khomeini(Rahmullah), Tehran, Institute for the Arrangement and Publication of Imam Khomeini Works. [In Persian]
- 6- Imam Khambani(may God have mercy on him), Beta, Sahifa Noor, Tehran, Imam Khomeini (RA) Editing and Publishing Institute.[In Persian]
- 7- Imam Khambani(may God have mercy on him)(1427 AH) Tahrir al-Wasila, Tehran, Institute for editing and publishing the works of Imam Khomeini(may God have mercy on him) [In Persian]
- 8- Imam Khambani(may God have mercy on him) (2008), Commentary on the Hadith of the Soldiers of Reason and Jahl, 1385, Tehran, Imam Khomeini Institute for Compilation and Publication of Works(may God have mercy on him). [In Persian]
- 9- Imam Khambani(may God have mercy on him), , Palestine from the point of view of Imam Khomeini(RA), Tabrian Works of the Fourth Office, Tehran, Institute of Publishing and Regulating the Works of Imam Khomeini(Rahma Allah). [In Persian]
- 10- Imam Khambani (may God have mercy on him), (1) pure Islam in the word of Imam Khomeini(Rahma Allah), Tebian Subject Works of the Fifth Office, Tehran, Institute for the Arrangement and Publication of Imam Khomeini (Rahma Allah). [In Persian]
- 11- , Imam Khambani(may God have mercy on him), Unity from the Viewpoint of Imam Khomeini, Tebian of the Subjective Works of the 15th Office, Tehran, Institute for the Arrangement and Publication of the Works of Imam Khomeini (Rahma Allah). [In Persian]
- 12- Imam Khambani (may God have mercy on him) World Arrogance and Great Satan from the perspective of Imam Khomeini (RA), Tebian of the Thought of the Thirty -first Bureau, Alireza Hajizadeh, Mahmoud Darini, Tehran, Imam Khomeini Works against). [In Persian]
- 13- Imam Khambani(may God have mercy on him) (1), Foreign Policy and International Relations from Imam Khomeini's Viewpoint, Editing Ali Dastani Berki, Tehran, Imam Khomeini Institute for Publication and Publication. [In Persian]
- 14- Imam Khambani (may God have mercy on him) (2008), The World of Islam from the perspective of Imam Khomeini (may Allah be pleased with him), edited by Ali Dastani

Birki, Tehran, Imam Khomeini (may God have mercy on him) editing and publishing institute. [In Persian]

- 15- Imam Khambani (may God have mercy on him) Bi, Bi, Volume III, Tehran, Institute of Regulation and Publication of Imam Khomeini (Rahma Allah) [In Persian]
- 16- Javadi Amoli, Abdullah, (2003), Philosophy of Human Rights, Qom, Isra Publishing Center. [In Persian]
- 17- Kaabi, Abbas (2014), Analyzing the Fundamentals of the Islamic Republic of Iran, Analyzing the Fundamentals of the 11th Principle, Tehran. [In Persian]
- 18- Kilini, Muhammad, (1407 AH), Usul al-Kafi, 4th edition, Tehran, Dar al-Kutb Islamiyya. [In Persian]
- 19- Makarem Shirazi, Nasser, (1374), sample interpretation, 32nd edition, Tehran, Darul-Kotb Islamiyya. [In Persian]
- 20- Omid Zanjani, Abbas Ali, (2008) Iran's constitutional rights including: the ancient period, the Islamic period, the constitution and the Islamic Republic of Iran with the revision reforms of 1998, Tehran, University of Tehran. [In Persian]
- 21- Raja, Ali Asghar, (2019), Analysis of the Islamic world, why and its consequences, Qom, International Translation Center and Al-Mustafa Publishing House. [In Persian]
- 22- Sadatinejad, Mohammad (2016), Jurisprudence of International Relations, first volume, Kashan, Majles Afrooz Publishing House. [In Persian]
- 23- Salimi, Abdul Hakim, (2019), International Islamic Law, Qom, Al-Mustafa International Translation and Publishing Center (PBUH) [In Persian]
- 24- Tabatabayi, Allameh Mohammad Hossein. (2008), Al-Mizan in Tafsir al-Qur'an, Qom, Islamic Publications. [In Persian]

articles

- 1- Azin, Ahmad, Qaidi, Mohammad Reza Qaidi, The Unity of the Islamic World from the Viewpoint of Imam Khomeini(may God have mercy on him) (1401), Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini(may God have mercy on him), accessible on the portal of Imam Khomeini(may God have mercy on him). [In Persian]
- 2- Ayouzi, Mohammad Rahim, Khaki, Nasser, The thought of Muslim thinkers written by Mohammad Rahim Ayouzi and Hassan Nasser Khaki (1396), Political Thought Quarterly in Islam, Vol. 12, pp. 34-7. [In Persian]
- 3- Fahimi, Ali Akbar (1403) Examining the future of political stability in the Zionist regime with the approach of scenario writing, Islamic Revolution Quarterly, the fifth volume, pp. 207-228
- 4- Hossein Razavi, Rashid, The unity of the Islamic Ummah in the words of Imam Khomeini(may God have mercy on him) and the Supreme Leader (Madazalah al-Aali) (2019), National Conference of Civilizing Components in the Statement of the Second Step of Unity Solutions. [In Persian]
- 5- Jamshidiha Gholamreza, Nikrosh Maliha Rostami, Examining the effects of unity and division of the Islamic Ummah in the thought of Imam Khomeini(may God have mercy on him), (2018), Scientific Journal of Documentary Research of the Islamic Revolution, [In Persian]
- 6- Kalantari, Ibrahim, Kitabi, Amir Ali, the process of the unity of the Islamic world in the thought of Imam Khomeini(may God have mercy on him) (2017), Islamic Revolution Research Quarterly, Vol. 16, pp. 207-228 [In Persian]
- 7- Kalantari, Ebrahim, Kitabi, Amir Ali (2017) The process of unification of the Islamic world in the thought of Imam Khomeini(may God have mercy on him), Islamic Revolution Research Quarterly, Vol. 16, pp. 207-228

- 8- Kalantari, Ali Akbar, Dar al-Islam and Dar al-Kafr and its special works, (1375), Jurisprudence of the field, No. 10 [In Persian]
- 9- Lakzaei, Najaf Methodology of Imam Khomeini's Political Thought (2008), Political and International Approaches, pp. 77-77 Author, [In Persian]
- 10- Safavi, Seyyed Abbas, Ahmadvand, Ali Mohammad, (1400), the desired image of Islamic civilization, the requirements and results of its realization, the scientific journal of future research of the Islamic Revolution, Vol. 4, pp. 177-206]

